

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Марганецький міський методичний кабінет
Марганецька загальноосвітня школа I-III ступенів №7
з поглибленим вивченням української мови та літератури
Марганецької міської ради Дніпропетровської області

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
З МЕТОЮ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Автор:

Вотінцева Валентина Іванівна
учитель української мови та літератури

Дніпро - 2017

Анотація

У методичній розробці розглядаються особливості впровадження інтерактивних технологій на уроках української мови та літератури з метою активізації розвитку творчих здібностей учнів. Висвітлюються сучасні підходи до розвитку творчих здібностей учнів, використання на уроках інтерактивних технологій. Пропонується система методів, прийомів, видів та форм навчальної діяльності, використання інтерактивних технологій, спрямованих на розвиток творчих здібностей учнів.

Досвід показує, що використання інтерактивних технологій сприяє здобуванню знань самостійно, диференціює та індивідуалізує навчальний процес, організовує роботу з додатковою літературою, розвиває аналітичне мислення, вчить робити узагальнення, формує навички самооцінки та самоконтролю навчальної діяльності, формує творчу

особистість.

У роботі міститься конкретний матеріал, що стане в нагоді як молодим, так і досвідченим педагогам.

Рекомендується для використання учителями української мови та літератури.

Зміст

1. Вступ.....	4
2. Основна частина.....	7
2.1.Теоретичний розділ.....	7
2.2.Практичний розділ.....	18
2.3.Використані джерела.....	58
3. Висновки.....	59

I. Вступ

Модернізація навчально-виховного процесу на сучасному етапі сприяє формуванню та розвитку творчої особистості, спроможної вчитися упродовж життя, повноцінно реалізуватися в сучасному суспільстві. Одним із засобів підвищення ефективності уроку української мови та літератури є впровадження інтерактивних технологій навчання.

Освіта – це найпотужніша та найнеобхідніша ланка повноцінного життя людини. Залишилася в минулому формула «Я - вчитель, ти – учень». На зміну їй прийшла нова формула успіху, де вчитель та учні є партнерами, вчитель став старшим товаришем, наставником для учнів. Життя доводить, що в сучасному суспільстві, яке постійно змінюється, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює творча людина, креативна, здатна до генерування і використання нового. Ця людина повинна володіти певними якостями: рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, бачити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники, сміливістю, нестандартним мисленням. Школа, учитель мають забезпечити духовний розвиток та саморозвиток творчої особистості, яка творить себе і своє життя.

Актуальність теми. Актуальність теми полягає в тому, що сучасне суспільство вимагає не носія знань, а особистість здатну постійно змінюватися, творчо підходити до вирішення проблем, регенерувати ідеї, особистість, що прагне постійно вдосконалюватись, виконуючи складніші творчі завдання. Тема сприяє позитивній мотивації учнів до вивчення матеріалу, пізнавальній діяльності, потребі в самопізнанні, самовдосконаленні та самореалізації, забезпечує умови для розвитку творчої особистості. Це пов'язано з тим, що в останні десятиліття стрімко розвивається науково-технічний прогрес, зростає обсяг інформації, яку необхідно засвоїти для успішної подальшої життєвої діяльності учня.

Мета дослідження: дослідити ефективність впровадження інтерактивних технологій на уроках української мови та літератури, що сприяють активізації творчої діяльності учнів, розвивають уміння критично мислити, висловлювати свої думки, формують

здатність до самопізнання і самореалізації творчої особистості.

Основні завдання:

1. Створення належних психолого-педагогічних умов для розвитку творчих здібностей учнів.
2. Забезпечення системи знань з української мови та літератури.
3. Створення на уроці ситуації успіху, що сприяє творчій активності.
4. Розвиток усного та писемного мовлення учнів.
5. Розвиток уяви учнів, асоціативного мислення.
6. Формування прагнення до постійного вдосконалення.

Об'єкт дослідження:

Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури.

Предмет дослідження:

Впровадження інтерактивних технологій на уроках української мови та літератури з метою активізації творчої діяльності учнів.

Новизна досвіду полягає у тому, що створюються ситуації, які спонукають учня до розвитку своїх творчих здібностей.

Серед інтерактивних технологій апробовані і використовуються ті, що які сприяють активізації творчих здібностей учнів.

Наукові, практичні дослідження з даної проблеми:

Методи інтерактивного навчання періодично висвітлювалися у вітчизняній педагогіці. Згадаймо практику новаторів С.М.Лисенкової, Ш.А.Амонашвілі, В.Ф.Шаталова, Є.М.Ільїна, О.Пєхоти, Є.Коротаєва, В.Онищук, Т.Кучеренко, М.Поташикова, В.Шарко. Сьогодні плідно досліджує цю ідею доктор педагогічних наук О.І.Пометун, яка виокремлює, зокрема, такі варіанти інтерактивних технологій: кооперативного навчання; колективно-групового навчання; симулятивного моделювання; опрацювання дискусійних питань.

Нагромаджений на Україні та за кордоном досвід свідчить, що інтерактивні методи сприяють інтенсифікації й оптимізації навчального процесу.

У визначенні термінів я спираюсь на досвід О.Пометун, Л.Пироженко, розумію інтерактивні технології навчання як різновид активного, котрий, однак, має свої закономірності та особливості.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Педагог виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Законодавчою основою для реалізації досвіду є :

Закон України «Про загальну середню освіту», Державний стандарт базової і повної середньої освіти (галузь «Мова та літератури»), Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., Концепція літературної освіти.

Для того, щоб досягти високих результатів необхідно використовувати інтерактивні

технології навчання, впровадження яких забезпечує якісний рівень знань, робить уроки цікавими для учнів, на уроці вчитель та учень співпрацюють, вчитель виступає старшим наставником, тьютором для учнів.

II. Основна частина

2.1. Теоретичний розділ

Щоб активізувати розвиток творчих здібностей учнів засобами інтерактивних технологій я ставлю перед собою завдання:

- навчити дитину аналізувати, осмислювати ідеї, шукати потрібну інформацію, тлумачити її, застосовувати за певних умов;
- створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості учня;
- розвивати творчу уяву учня, асоціативне мислення;
- формувати прагнення постійно вдосконалюватися;
- навчити учнів розв'язувати дедалі складніші творчі завдання;
- розвивати творчі здібності дітей;
- виховувати патріота рідної держави, повагу до моральних принципів.

«За маленькою шкільною партою твориться народ,» - писав В.Сухомлинський. І творять його вчителі української мови та літератури, які є наставниками учнів, їх думки, волі, духу, бо саме через вивчення рідної мови та літератури діти дізнаються про рідну землю, про Україну, красу природи рідної землі, історію рідного краю, минуле і майбутнє.

Перед вчителем стоїть відповідальне завдання: допомогти учневі знайти себе в житті, пробудити та розвинути в серці дитини те зернятко, яке закладене природою. Розвивати творчі здібності обдарованих учнів можна через тренування своїх задатків, щоб розвинути їх у здібності і удосконалити, щоб вони стали творчими.

Завдання вчителя полягає в управлінні процесом творчого пошуку, йдучи від простого до складного, створювати ситуації, що сприяють творчій активності, розвивати уяву учня, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватись, виконувати складніші творчі завдання.

Саме тому переді мною постала така мета:

1. Знайти інтерактивні методи навчання, які б не тільки забезпечили високий рівень знань, а й сприяти розвитку творчих здібностей учнів.
2. Провести кожен урок так, щоб він залишив слід у душі дитини, розвинути творчу уяву, здібності учня, щоб було взаєморозуміння і співпраця між учителем і учнем.
3. Використати інтерактивні технології, які б розвивали творчі здібності кожної особистості.
4. Навчити учня творчо мислити, творити.

Познайомившись з досвідом вчителів – новаторів О. Пометун, Л. Пироженко зробила висновок, що підвищити якість уроків української літератури можна через реалізацію

таких чинників:

- використання інтерактивних технологій «мікрофон», «мозковий штурм», «займи позицію», «навчаючи – учусь», «незакінчене речення», «кола Вена», «діалог», «дебати», «асоціативний куш», «сенкан», «метод ПРЕС»;
- урізноманітнення методів і прийомів, видів робіт;
- використання ІКТ.

Вважаю, що найефективнішим засобом досягнення мети є інтерактивні технології навчання, саме уроки з використанням інтерактивних технологій можуть активізувати творчі здібності учнів, адже це уроки співпраці, пошуку й відкриттів. Такий підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, сприяє розвитку творчої особистості. Згідно думки О.Пометун та Л.Пироженко: «сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці)». Що ж таке педагогічна технологія? Термін «технологія» походить від двох грецьких слів : *techne* – мистецтво, майстерність, та *logija* – наука. Отже, технологія – це наука про майстерність. «Інновація» походить від лат. *inovatis* (*in* - в, *povus* - новий), і в перекладі означає «оновлення, новинка, зміни». Українською мовою «інновація» перекладається саме як «нововведення». Це складова частина методу, дії, які направлені на розв'язання конкретного завдання. Методичний прийом - Прийоми навчання – це конкретні елементи того чи іншого методу. На відміну від методу, прийом направлений на розв'язання більш вузької дидактичної мети. Поєднання кількох прийомів утворюють метод навчання. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Роль інтерактивних методів навчання «панацея, що вирішує всі проблеми учбового процесу» суттєве доповнення до системи методів навчання інструмент, що дозволяє значно урізноманітнити достатньо однотипну форму пізнання оточуючої дійсності, якісно інший підхід до організації освітньої діяльності. Кредо інтерактивного навчання: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу і чую, я трохи пам'ятаю. Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок. Коли я передаю знання іншим, я самовдосконалююсь».

Створення на уроці ситуації успіху, сприятливих умов повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета, покладена в основу інтерактивних технологій навчання. На деякі з них варто звернути увагу сучасного педагога, який прагне дати учням якісний рівень знань, зробити урок цікавим, досягти взаєморозуміння і співпраці між вчителем і учнем. Під час підготовки до уроку треба врахувати ту модель, де уроком учитель лише керує, а творять його самі учні. При підготовці до уроку треба продумати систему логічно вмотивованих дій, послідовність переходу від одного елементу до іншого. Ефективним буде урок на якому присутні глибокі теоретичні знання, ретельна підготовка, творчий підхід вчителя. Застосовуючи елементи інтерактивного навчання на уроках української мови та літератури учні вчать критично мислити, співпрацювати, приймати рішення, спілкуватися з іншими, бути демократичними. Основними методами і прийомами інтерактивного навчання є самостійна робота, проблемні та творчі завдання. Отже, використання інтерактивних технологій є засобом, який сприяє співробітництву на уроці.

Такі технології як «мікрофон», «мозковий штурм», «навчаючи - учусь», «займи

позицію», «незакінчене речення», робота в парах, малих групах сприяють розвитку творчих здібностей.

Інтерактивна технологія «мікрофон» використовується найчастіше під час мотивації навчальної діяльності учнів. Діти висловлюють власну думку про очікування від уроку: що вони хочуть дізнатися, чому навчитися, що пригадати з теми, яка буде вивчатися. «Мікрофон» - це різновид великого кола. Учні швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний «мікрофон». Цей прийом може використовуватись як у груповій, так і у фронтальній роботі із учнями, може стати частиною інших інтерактивних прийомів («Мозкова атака», «Акваріум» тощо). Перевірку теоретичних знань, актуалізацію опорних знань, умінь і навичок, підсумок заняття проводжу за допомогою технології «Мікрофон». Можливість щось сказати в уявний мікрофон більше зацікавлює учнів, ніж при загальногруповому обговоренні. У такий же спосіб може проводитися підсумок уроку.

Інтерактивна технологія «метод ПРЕС» використовується на уроці української літератури, щоб учні довели і обґрунтували власну точку зору, відповідаючи на питання за схемою:

- я вважаю...
- тому що...
- отже,...

«Метод ПРЕС» навчає учнів висловлювати та оформлювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання, переконувати інших. Цей метод використовую на уроках літератури в 10 класі при обговоренні проблемних питань. Десятикласники на основі прочитаного твору можуть свідомо довести чи спростувати твердження, зробити власні висновки.

Під час вивчення нової теми, коли починається первинне осмислення теоретичного матеріалу та виконуються вступні та середні за складністю вправи, застосовую роботу в парах. Ця технологія є найефективнішою на початкових етапах вивчення теми. Технологія роботи в парах дає можливість подумати, обмінятися ідеями із партнером, а потім озвучити свої думки перед класом. Такий вид співпраці учить дітей вести дискусію і унеможливорює ухилення від виконання завдання. Робота в парах розвиває вміння учнів пристосовуватися до роботи в групах.

При подальшому вивченні теми, коли виконуються завдання підвищеної складності, потрібна колективна праця. Отож використовую роботу у малих та великих групах. У процесі роботи у групах кожен учасник набуває навичок спілкування та співпраці, у нього з'являється відповідальність за свою ділянку роботи.

Робота в парах особливо ефективна на початкових етапах навчання учнів роботі у малих групах. Її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, критичного мислення, вміння переконувати й вести дискусію.

Робота в трійках – це ускладнена робота в парах. Найкраще в трійках проводиться обговорення, обмін думками, підведення підсумків чи виділення несхожих думок.

Робота в малих групах вирішує складні проблемні ситуації, що потребують колективної розумової праці, набуття навичок у спілкуванні та співпраці, застосовуючи прийоми: «діалог», «коло ідей», «синтез думок».

«Ти мені - я тобі». Групи отримують завдання опрацювати текст та підготувати

запитання за змістом. Учні обмінюються запитаннями, отримують вичерпні відповіді, самі виставляють оцінки членам групи опонентів.

Починаючи з п'ятого класу учні знайомляться з такими формами роботи як «асоціативний куш», «сенкан».

Використовуючи інтерактивний метод «асоціативний куш» на уроках української літератури під час аналізу образів головних героїв спонукаю учнів вільно та відкрито висловлювати свої думки з певної теми, стимулює розвиток мислення, знаходити зв'язки між окремими поняттями.

Однією з форм обговорення проблемних питань, метою якого є розвиток в учнів навичок прийняття особистого рішення та вдосконалення вміння підтверджувати свою думку аргументами є дискусія. Широке публічне обговорення спірного питання сприяє формуванню аналітичного мислення, спонукає до творчого пошуку шляхів вирішення питання. Одним з найбільш складних способів обговорення дискусійних проблем є «Дебати». Дебати проводяться лише тоді, коли учні навчилися працювати в групах та засвоїли технології вирішення проблем. У дебатах поділ на протилежні точки зору набуває гостроти, бо учням необхідно довго готуватись і публічно обґрунтовувати правильність своєї позиції.

Сприяють підвищенню творчої діяльності учнів ігрові завдання. Такі завдання є пошуковими. Вони ставлять учня перед необхідністю самостійно знаходити шляхи розв'язання, розпізнавати, аналізувати мовні факти, зіставляти і робити висновки, що розвиває творчі здібності дітей, увагу, ініціативність. Ігрова діяльність формує високу мотивацію навчання, пробуджує бажання більше знати. Самостійно відкриваючи для себе мовні явища учень дістає задоволення, впевненість у своїх здібностях, що зумовлює самореалізацію особистості. Цьому сприяють лінгвістичні ігри, кросворди, вікторини, аукціони, мовні конкурси, лінгвістичні ребуси, загадки, задачі: «Сходи», «Ти – редактор», «Зайвина», «Ти – учитель», «Знайди помилку». Вони використовуються на різних етапах уроку.

При вивченні теми «Іменник» проводиться гра «Зайвина»: необхідно визначити зайве слово, пояснити свій вибір.

1. Вежа, круча, марш, плече, надія.
2. Радощі, окуляри, листки, дріжджі, ножиці.
3. Староста, дружина, слуга, сирота, листоноша.

Учні отримують домашнє завдання творчого характеру (за бажанням) : скласти ребус, кросворд, «Зайвину», словниковий диктант. Такі завдання діти виконують із задоволенням, виявляючи знання матеріалу та розвиваючи творчі здібності.

Гра «Аукціон» проводиться у формі аукціону під час вивчення теми «Фразеологізми». За 3-4 хвилини учні називають якнайбільше фразеологізмів зі словами: язик, голова, зуби, ноги, сім.

Орфографічна естафета передбачає поділ класу на команди (за рядами). На дошці записано слово з орфограмою, кожному учневі необхідно записати слово з орфограмою, яке б починалося буквою, на яку закінчилося попереднє. Виграє команда, яка швидше впорається з завданням.

Під час вивчення теми «Будова слова. Словотвір» учні відгадують слово за підказкою:

- відгадайте слово, у якому: корінь від слова земля, суфікси від слів весняний, ліжко, закінчення від слова лопата (землянка);

- відгадайте слово: державна пісня + частина світу (гімназія);
- відгадайте слово: вороняче слово + гральна карта (картуз);
- відгадайте слово, у якому: префікс від слова безбарвний, корінь від слова вода, суфікс від слова парний, закінчення від слова гарний (безводний).

«Лист літературному герою». Учні повинні написати «цільового листа» літературному герою, в якому підтримати його або, навпаки, засудити, допомогти порадою, висловити своє ставлення до його вчинків (наприклад: написати лис Толі чи Федькові «Федько-халамидник» В. Винниченка).

Запитання до автора. Формується уміння формулювати запитання та пошук на них відповіді в тексті. Необхідно виявити складні для розуміння учнями фрагменти тексту, спланувати зупинки у тексті, роботу над змістом частин, розробити запитання для кожної зупинки, дати можливість учням поставити свої запитання й спробувати знайти на них відповідь у тексті. Даний вид діяльності треба використовувати на етапі поглибленої роботи над текстом. Якими можуть бути запитання для уроку з використанням запитань до автора: Що автор прагне тут сказати? Що хоче передати нам автор? Про що говорить автор? Що тут має на увазі автор? Чи зрозуміло пояснив це автор? Як пов'язане це з тим, що автор говорить нам тут? Чи сказав нам автор, чому? Чому, на вашу думку, автор каже нам це саме тут?

Запитання, які передбачають зв'язну розповідь: Як, на вашу думку, живеться зараз цьому герою? Як автор дав нам знати, що дещо змінилося? Зважаючи, що автор уже розповідав нам про цього героя, що, на вашу думку, збирається робити герой?

Впровадження таких вправ дає змогу пропонувати свою точку зору з позиції наукового знання, а не змушувати схилитися до запропонованої думки, розвивати критичне мислення, навчитися бачити помилки у твердженнях інших учнів, вміти аргументувати власні думки, змінювати їх, розвивати аналітичне мислення учнів, формувати навички самооцінки, самоконтролю навчальної діяльності, сприяє розвитку творчого мислення, підсилює уяву, що є потужним стимулом до народження нових ідей, пошуку альтернативних рішень, їх аналізу, що є основою інноваційного мислення і діяльності, культури спілкування, виховувати творчу активну особистість, яка вміє бачити, ставити та вирішувати нестандартні проблеми.

На етапі формування вмінь і навичок використовується інтерактивна технологія «Займи позицію». Під час вивчення теми «Активні та пасивні дієприкметники» у 7 класі кожен учень витягує аркуш з написаним на ньому дієприкметником. На дошці в різних місцях – аркуші з написами: «активні», «пасивні». Школяр повинен підійти до аркуша, назвати свій дієприкметник і обґрунтувати вибір.

Під час уроків української літератури впроваджую методику «Кола Вена», яка допомагає учням зрозуміти цілісність літературних процесів шляхом аналізу з обов'язковим узагальненням результатів (виділення спільного в різномірних поняттях, образах). Кола Вена – це навчальна методика, яка використовується для того, щоб навчити учнів різних вікових груп зрозуміти цілісність літературних або мовних процесів посередництвом аналізу з обов'язковим синтезом його результатів. Вчитель виділяє напрямки (підтеми, проблеми), до вирішення яких необхідно звернутися у розкритті теми. Їхня кількість довільна. Інформація, що стосується кожної проблеми (підтеми, напрямку) заноситься в окреме коло. У спільну частину записується інформація, що стосується усіх виділених складових. Виділяються проблеми, до вирішення яких необхідно звернутися в розкритті теми. Інформація, що стосується кожної проблеми

заноситься в кола, які певною частиною накладаються одне на одне. У спільну частину записується інформація, що стосується всіх виділених складових. Цю методику використовую під час перевірки домашнього завдання, усвідомлення змісту, закріплення. Дана форма ефективна на уроках перевірки та контролю знань. Найчастіше використовую для порівняння образів літературних героїв (Ява і Павлуша «Тореадори з Васюківки» В.Нестайка, «Дорогою ціною» М.Коцюбинського), порівняння походження та дитинства письменників, умов їх життя, тематики літературних творів, їх визнання.

Спільна діяльність учнів у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу передбачає індивідуальний внесок кожного, обмін знаннями, ідеями, способами діяльності, причому відбувається це в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки, що дає можливість не тільки отримувати нові знання, а й розвивати пізнавальну діяльність учнів.

Уроки української мови та літератури – це науково організована, напружена, результативна співпраця всіх учнів з учителем, яка розвиває творчі здібності учнів, сприяє здобуванню знань самостійно, диференціює та індивідуалізує навчальний процес, організовує роботу з додатковою літературою, розвиває аналітичне мислення, вчить робити узагальнення, формує навички самооцінки та самоконтролю навчальної діяльності. Особистістю не народжуються, нею стають. Людина як особистість формується поступово, провідне місце в її формуванні належить рідній мові, бо саме вона найглибше пронизує свідомість, доносить інформацію про навколишній світ, формує патріотичні почуття до рідного краю.

У сучасних умовах реформування освіти залишаються актуальними слова В.Сухомлинського із книги «Сто порад учителю»: «Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягають в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці». Перед вчителем стоїть відповідальне завдання: допомогти учневі знайти себе в житті, пробудити та розвинути в серці дитини те зернятко, яке закладене природою. Розвивати творчі здібності обдарованих учнів можна через тренування своїх задатків, щоб розвинути їх у здібності і удосконалити, щоб вони стали творчими. У більшості моїх учнів сформовані ці навички, вони вміють аналізувати та застосовувати інформацію з різних джерел, можуть перенести отримані результати на особистий життєвий досвід, у них сформована глибока внутрішня мотивація, діти вміють осмислювати та впроваджувати ідеї, шукати необхідну інформацію, пояснювати її, застосовувати за певних умов, розуміють сутність речей. Під час використання інтерактивних технологій зросла на 25% активність учнів на уроках, інтерес до предмета, творчі роботи учнів стали більш глибокими, діти наводять більше аргументів, аналізують та узагальнюють матеріал. За час впровадження проблеми зріс рівень навчальних досягнень з української мови та літератури, згідно моніторингу навчальних досягнень.

українська мова

українська література

Здійснюючи кроки з розвитку творчих здібностей учнів, постійно залучаю дітей до участі в творчих конкурсах. Вважаю, що результативність участі дітей в конкурсі знавців української мови імені П.Яцика, Всеукраїнській українознавчій грі «Соняшник»,

«Патріот», є важливою складовою індивідуального розвитку творчих здібностей учнів, одним з чинників якості освіти в школі.

Упровадження інтерактивних технологій повинно широко застосовуватись у сучасному навчальному процесі. Завдяки цим технологіям, крім здобуття знань, в учнів формується власне бачення світу. Діти вчаться пояснювати і вмотивовувати, а де потрібно – обстоювати свою точку зору. А це дуже важлива риса, потрібна у сучасному інтенсивному світі.

Отже, інтерактивні технології допомагають легше адаптуватися до високих вимог нинішнього життя.

2.2.Практичний розділ

Урок української літератури

5 клас

Тема: Григор Тютюнник «Дивак». Розповідь про письменника.

Мета: відкрити учням самобутній талант Григора Тютюнника, зацікавити його творчістю, формувати вміння оцінювати високохудожній текст; розвивати виразне читання учнів, творчу уяву; виховувати доброту, людяність, спостережливість, старанність.

Обладнання: портрет прозаїка; видання творів, ілюстрації до них; фрагмент відеофільму «Вічна загадка любові»; ілюстрації учнів до новели «Дивак».

Тип уроку: урок-подорож за сторінками улюблених телепередач.

Хід уроку

I. Повідомлення теми і мети уроку

II. Сприйняття та засвоєння матеріалу.

Слово вчителя

До талановитих українських письменників належить Григор Тютюнник. Його

літературний побратим і ровесник Б. Олійник так описує портрет і вдачу Григора: «...вищий середнього зросту, худорлявий. Половецька засмага. Трохи суворі брови, з-під яких зорили карі, аж гарячі очі. Воронове крило чуприни норовливо спадало на чоло... Чесний до прямолінійності, принциповий до жорстокості, від чого й сам не раз потерпав. Але то вже — Григорів характер, вироблений, відредагований і затверджений життям». Його виколисала літературна Полтавщина, де він народився в с. Шалівка Зіньківського повіту 5 грудня 1931 року в простій селянській родині. Рано залишився без батька, який був репресований у 30-х роках, і з шести років хлопець переїздить до свого дядька на Луганщину. Там і розпочав навчання у школі (закінчив три класи), яке перервала війна. І одинадцятирічний хлопець з торбинкою на плечах повертається до матері на Полтавщину, в рідне село.

«Люди, дивлячись на змучену тьотю і нас, голодненьких дітей, порадили мені чкурнути до матері на Полтавщину. Я так і зробив. Йшов пішки (війна кругом!), маючи за плечима 11 років, три класи освіти і порожню торбинку, в котрій спочатку подорожі були сухарі, перепічка і банка меду — земляки дали на дорогу. Потім харчі вийшли. Почав старцювати.

Перший раз просити було неймовірно важко, соромно, одбирало язик і в грудях тепло, тоді трохи привик, ішов рівно два тижні». У рідному селі після війни закінчив 5 класів, вступив до Зіньківського ремісничого училища. 1947 року здобув спеціальність столяра і влаштувався на роботу на Харківський завод ім. Малишева. Пізніше працював на будівництві Миронівської ДРЕС під Дебальцевим, з 1951 року служив 4 роки у морфлоті. Ще будучи в армії, пробував писати». 1962 року вступає на філологічний факультет Харківського університету. 1961 року в журналі «Крестьянка» була надрукована його новела «Сутінки». Григорій Тютюнник, його брат, автор відомого роману «Вир», перед самою смертю встиг привітати творчий успіх Григора: «У тебе є багато даних, які свідчать, що ти можеш писати і з тебе будуть люди».

Вперше 1963 року українською мовою була надрукована його новела «Дивак».

III. Опрацювання нового матеріалу

І це знайомство ми проведемо в умовній телестудії на передачі.

За сторінками улюблених телепередач

Клас поділений на дві команди. Ви будете подорожувати, а я вас супроводжуватиму, буду диктором і ведучою.

Передачу «Зов джунглей», яку ви всі дуже любите за дух змагання, ми перейменували на «Поклик лісу», але і тут ми будемо змагатись. Посередині столу, за яким сидять команди «Лісовички» і «Топольки», стоять кошики, а на них записана назва команди. Звучать голоси птахів (дятла, горобців, синичок).

I тур. Назвати (записати на дошці) всіх головних (Перша команда) і другорядних (Друга команда) персонажів новели «Дивак».

II тур. Дати відповіді на запитання вчителя (для перевірки знань тексту).

1. Яка стежка до школи була зручніша для Олеся?
2. Чому мати наказувала Олесеві не йти річкою до школи?
3. За що хлопчик любить зиму?
4. Чим привернула увагу Олеся сосна?
5. Чому Федько назвав хлопчика «зрадником»?
6. Чи образився Олесь на хлопців?

7. Чому хлопчик втік зі школи?
8. Що робив Олесь у лузі?
9. Якою була зустріч на мосту Олеся і Федька Тойкала?
10. За що похвалив хлопчика дід Прокіп?
11. Чому хлопчикові стало сумно, коли він повертався з дідом додому?
12. Що снилося малому Олесеві?

Оцінюючи, вчитель, дає за кожну правильну відповідь квіточку, яку учасники команди кладуть у свій кошик.

Звучить музика, що супроводжує телепередачу «Щасливий випадок».

Гейм «ти мені — я тобі». Учасник команди називає конкретно того, кому ставить запитання за змістом новели.

Діти повинні були дома проілюструвати улюблений епізод з новели.

Малюнки складені так, як розповідається в новелі.

«Мультфільм». Умовний екран на передній парті. «Кіномеханік» називає прізвище «актора», який озвучує цей епізод (Виразне читання уривків новели.) (Оцінюють гості.)

IV. Підсумки уроку

- Чи сподобалось у нашій телестудії? Чим?
- Чого ж навчив вас сьогоднішній урок?
- Як ви розумієте зміст епіграфа уроку?

Визначення переможців (за кількістю квіток у кошиках).

V. Домашнє завдання

Характеризувати Олеся; подумати над питанням «Яку істину обстоює в новелі автор»?;
Встановити значення слів добро, справедливість, сміливість, співчуття до знедолених.

Урок української літератури 6 клас

Тема: В. Винниченко «Федько-халамидник». Художня розповідь про дивовижного хлопчика Федька

Мета: ознайомити учнів з письменником В. Винниченком, розповісти цікаві епізоди з його життя; вчити виразно і вдумливо читати найбільш вражаючі епізоди з твору «Федько-халамидник», аналізувати його зміст; розпочати роботу щодо характеристики образу Федька; розвивати логічне мислення учнів, культуру зв'язного мовлення, пам'ять, увагу, спостережливість, вміння грамотно висловлювати власні думки, почуття, робити висновки; формувати кругозір, світогляд; виховувати почуття пошани до творчості В. Винниченка, української класики; прищеплювати учням риси щедрості на добро, порядність, чесність, повагу до людини.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет В. Винниченка, бібліотечка його творів.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями:

- Дайте визначення оповідання як літературного жанру. (Оповідання — невеликий прозовий твір, у якому зображається коротка в часі подія чи події з життя головного героя; ці події показані лише в кількох епізодах.) Наведіть приклади відомих вам оповідань.

- Які оповідання про дітей ви вже вивчали в 5-му класі? Чим вони вам запам'яталися?
- Чим твори про дітей близькі вам? Власні думки вмотивуйте.
- Чи вважаєте ви себе дорослими у порівнянні з минулим роком? Які зміни ви помітили у власному становленні як особистості?
- Які риси характеру в людині ви поважаєте, а які засуджуєте?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

Я виріс у тих степах, з тими волами, шуліками, задуманими могилами.

Вечорами я слухав, як співали журавлі біля криниць у ярах,

а удень ширина степів навівала сум безкрайності.

В тих теплих степах вироблялась кров моя і душа моя.

В. Винниченко

1. Життя і творчість В. Винниченка. Розповідь вчителя

Володимир Костянтинович Винниченко (1880–1951)

Звертається увага школярів на портрет В. Винниченка: високе, світле чоло, глибокий, розумний, проникливий погляд — весь обрис свідчить про титанічну натуру, сповнену сталевої міцї, сили волї, завзяття, грандіозної енергії і витримки, але водночас добру і душевну людину. Чарівна посмішка й ласкавий погляд темно-голубих очей, отінених чорним віями, робили його кремезну постать дуже симпатичною й навівали довір'я до нього.

Народився Володимир Винниченко 27 липня 1880 року в Херсонській губернії

Єлисаветградського повіту (тепер Кіровоградська область). Батько, Кирило

Васильович, безземельний селянин, був наймитом при економії поміщика Бодіско.

Мати, Докія Павленко, від першого шлюбу вже мала трьох дітей — Андрія, Василя,

Марію. Малий В. Винниченко з'явився на світ і зростав на півдні України.

Володимир вступає до Єлисаветградської чоловічої класичної гімназії, де вчиться на

кошти брата, але закінчити її не пощастило. У 14-літньому віці написав свій перший

літературний твір. То була поема про Запорозьку Січ, за яку автор, як він сам

згадував, «дістав перше політичне ув'язнення в гімназії (тиждень темного карцеру)».

Під впливом Шевченкового «Кобзаря» юнак пробує сили у красному письменстві.

Склавши екстерном у Златопільській гімназії (нині Кіровоградщина) іспити, Винниченко

у 1900 році вступає на правничий (юридичний) факультет Київського університету.

Проте вже з другого курсу його виключили. Студент виявився бунтарем і одразу

поринув в активне політичне життя київської молоді, став одним із лідерів Революційної

української партії. Окрім того, від самого початку своєї появи в Києві Володимир

увійшов до кола місцевої української інтелігенції, яку влада завжди тримала «на

прицілі». Передовсім варто згадати ім'я відомого мецената й громадського діяча

Євгена Чикаленка, який став для Винниченка літературним «хрещеним батьком»,

оскільки завдяки саме його напостелянням на сторінках журналу «Киевская старина»

було надруковано (1902) перше оповідання молодого прозаїка «Сила і краса» (пізніше

назва — «Краса і сила»). У будинку Чикаленка на Маріїнсько-Благовіщенській вулиці

влаштовувалися літературні вечори, на які приходив і Винниченко. Серед його

знайомих тієї пори були Б. Грінченко, Леся Українка, родина Юркевичів, Старицькі,

Лисенки і, звичайно, перейнята революційною боротьбою молодь, яка ставила за

мету соціальне і національне визволення України...

В. Винниченко як дитячий письменник «починається» з оповідання «Кумедія з Костем»

(1909).

У роки реакції, переслідувань, арештів письменник знаходиться в Лук'янівській тюрмі. Бере активну участь у революційних подіях 1905, 1917 рр.

23 вересня 1920 р. Винниченко залишає рідну землю назавжди. Політична «кар'єра» закінчилася повним крахом — тяжкими і гіркими роками еміграції, перебуванням у фашистському концтаборі (за членство в комуністичній партії Франції і відмову служити «новому режиму»), хворобами, напівголодним і напівзлидним існуванням та передчасною смертю.

6 березня 1951 року письменник помер у своєму «Закутку» (назва садиби) у селі Мужен біля Канн (Франція).

2. Теорія літератури

2.1. Епічний твір — твір, у якому письменник у розповідно-описовій формі змальовує події, людей та їх вчинки. Здебільшого такі твори пишуться прозою (казка, оповідання, повість, новела, роман).

2.2. Герой, персонаж, дійова особа — зображена в художньому творі людина (рослина, тварина, предмет), через дії, вчинки, почуття якої розкривається художня ідея твору.

3. Опрацювання особливостей твору В. Винниченка «Федько-халамидник»

3.1. Історія написання твору.

Оповідання В. Винниченка «Федько-халамидник» вперше опубліковано в «Літературно-науковому віснику». Улюбленець кількох поколінь юних читачів — і то не лише українських, оскільки оповідання перекладалося й на інші мови, — Федько впевнено зайняв місце поруч з Томом Сойєром, Гаврошем, П'ятнадцятирічним капітаном. Перше знайомство читачів з цим відчайдухом відбулося ще 1912 року, коли оповідання про нього з'явилося друком на сторінках київської газети «Рада».

Винниченкові тоді було тридцять два роки і мешкав він далеко від України — у Франції. Як літературний персонаж Федько-халамидник має французьку «прописку». Оповідання «Федько-халамидник» із багатьох поглядів є твором автобіографічним. Збереглися записані дружиною Винниченка спогади його матері, в яких є деталі, які знаходимо і в оповіданні. Наприклад, згадки про те, як Володимир тримав сусідських дітей «трохи в терорі» (порівняйте із забавами Федька, який вдає із себе Солов'я-Розбійника). Федьків батько — працівник друкарні — у родині Винниченків друкарем був старший брат Володимира... Та й докільля, змальоване письменником, дуже нагадує Єлисаветград часів його дитинства. Проте найголовніше, мабуть, те, що своєму героєві В. Винниченко віддав чимало власних рис...

За одне з видань оповідання на початку 20-х років авторський гоночар було направлено на користь дитячих притулків.

3.2. Тема: показ люблячого, ніжного, відкритого серця дитини (Федько), яке протиставляється жорстокості дорослих, потворному і злочинному суспільству, яке калічить маленькі життя і маленькі душі.

3.3. Ідея: возвеличення чесності, незрадливості, почуття власної гідності, винахідливості (Федько) і водночас засудження бешкетливості, схильності до нерозважливих вчинків, показної вихованості, манірності, лицемірства, егоїзму (Толя).

3.4. Жанр: соціально-побутове оповідання.

3.5. Проблематика твору:

- любов і ненависть;

- порядність і лицемірство;
- добро і зло;
- моральний вибір (між цілісним благородним моральним світом бідняцької дитини і підступною, хитрою, егоїстично-дворушницькою поведінкою малолітнього «панича-негідника»).

3.6. Герої твору: Федько, Толя, Стьопка, Льонька, Спірка, Гаврик, Іван (батько Федька), Іваниха.

3.7. Композиція.

Експозиція: знайомство з Федьком, його розбишацькою поведінкою, характером; взаєностосунки халамидника з іншими хлопцями.

Зав'язка: вирушення хлопців на льодохід.

Кульмінація: сцена, в якій після пригоди на річці, коли Федько врятував хлопчика Толю, батьки тяжко карають ні в чому не винного «халамидника». Толя хоче перекласти свою провину на Федька — і той ще раз рятує його.

Розв'язка: смерть Федька.

3.8. Обговорення змісту твору за питаннями:

- Які враження виникли у вас після того, коли закінчили читати оповідання? Що вас захопило або викликало негативне ставлення у творі?
- Хто є головним героєм у творі? Яке у вас ставлення до нього?
- Чому Толя приходив додому «задріпаний, подраний, з розбитим носом?» (Федько спокушував)
- За що вдруге били Федька? (Через нього Толя порвав штанці, коли лазили за горобцями)
- Що про це свідчить? (Розподіл людей на бідних та багатих)
- Чого боялися батьки Федька щодо батьків Толі? (З квартири виженуть)
- Що побачив Федько на вулиці під час дощу?
- Чого він заподіяв? Хто підштовхував його до цього?
- За що знову б'ють хлопця після дощу?
- Про що розповів Федько хлопцям? (Про льодохід)
- Чому Федько вирішив не йти до школи?
- До чого підбивав Федько хлопців?
- Чим хлопці обрадили Толю? (Сказали, що тато у нього пузатий)
- Прочитайте опис льодоходу. В чому тут проявляється майстерність письменника-живописця?
- Яка розмова виникла між хлопцями на льодоході?
- Чому і на що побилися об заклад Толя і Федько?
- Яким чином Федько переправився на другий бік річки?
- Які почуття виникали в Толі під час переправи? Хто і як допоміг Толі?
- Що трапилось з Федьком?
- Чому Толя не допоміг Федьку? Як це його характеризує?
- Як хлопці витягли Федька із води? Прочитайте.
- Через що Федько збрехав батькові Толі? Як це його характеризує?
- Що запропонував батько Толі батькові Федька?
- Чим же закінчилася історія з Федьком?
- У чому виявилась бездушність Толі до Федька під час похорону?

3.9. Художня розповідь про дивовижного хлопчика Федька, його життя і пригоди,

стосунки з однолітками.

Федько-халамидник — заводій, дитячий «отаман». «Спокій був його ворогом», — сказано про Федька в авторській ремарці. І це справді так. Федько любить влаштовувати ризикові розваги, дражнити сусідських хлопців. Скільки в ньому відваги, життєвого азарту, винахідливості й тієї надійності, яка, власне, й робить його ватажком! В оповіданні «Федько-халамидник» важлива не тільки напруга подієвої інтриги, а й психологічний сюжет. Ось як автор малює сцену, в якій один виявляє слабкість духу, а другий — великодушність (Слабкодухий боягузливий Толя перекладає свою провину на Федька — і той його рятує) «Федькові знов упала з голови шапка, як ударив його Толин батько. Він підняв її й подивився на Толю. Але Толя тулився до матері, яка милувала його і жаліла його...»

Федько пожалів Толю, а розплатився за це тяжкими побоями своїх і чужих батьків, та, зрештою, власним життям. Проте, очевидно, по-іншому він не міг. Бачити перед собою слабого, морально пригніченого, настрахованого і завдати йому удару — це не у Федьковому характері, це понад його гідність!

V. Закріплення вивченого матеріалу

Літературна вікторина

1. Батьківщиною для Винниченка є... (Кіровоградщина)
2. Перший літературний твір Володимир Костянтинович написав у... (14-літньому віці)
3. Про що був перший твір автора? (Запорозьку Січ)
4. Під впливом якого письменника В. Винниченко пробує власні сили у красному письменстві? (Т. Шевченка)
5. Яку назву мало перше оповідання письменника, що було надруковано в журналі «Киевская старина»? («Краса і сила»)
6. З якими видатними письменниками В. Винниченко познайомився на літературних вечорах у будинку Чикаленка? (Б. Грінченком, Лесею Українкою)
7. Перше дитяче оповідання письменника мало назву... («Кумедія з Косттем»)
8. Останні роки життя В. Винниченко провів у еміграції у... (Франції)
9. Чому твір «Федько-халамидник» В. Винниченка вважається автобіо-графічним? (Своєму героєві віддав чимало власних рис)
10. Визначте жанр твору «Федько-халамидник» (соціально-побутове оповідання)
11. Що найбільш цінував батько у своєму синові Федькові? (Відвертість, правду)
12. Чим закінчується твір В. Винниченка? (Смертю Федька і отриманням задоволення Толею)

VI. Творче завдання до оповідання В. Винниченка «Федько-халамидник»

1. З'ясуйте значення слова «халамидник» за словником. Порівняйте значення цього слова за твором з довідковою літературою.
2. Доберіть до слова «халамидник» синоніми.

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності учнів

VIII. Домашнє завдання

Скласти план до твору «Федько-халамидник», дібрати матеріал для характеристики образу Федька та Толі.

Урок української літератури 5 клас

Тема: Єген Гуцало «Лось». Характеристика образів. Вічне протистояння добра і зла.

Мета: дати основні відомості про автора, показати вічну боротьбу добра і зла в

мистецтві взагалі та конкретно в оповіданні; охарактеризувати образи хлопчиків у захисті гуманних переконань; розвивати вміння висловлюватися, критично мислити; виховувати співчуття, милосердя, доброту по відношенню до навколишнього середовища.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: текст, портрет Є. Гуцала, виставка його творів.

Хід уроку

I. Оголошення теми, мети, завдань уроку

II. Актуалізація опорних знань

1. Бесіда.

- Що таке мистецтво?
- Назвіть відомі вам види мистецтва. (Живопис, кіно, музика, література)
- Назвіть способи образотворення в кожному з видів мистецтва. Наведіть приклади.
- Що є предметом зображення в музиці, живописі, кіно, літературі?
- На уроках української та зарубіжної літератури під час вивчення творів різних авторів ви, мабуть, помітили, що теми, які порушують поети, і письменники, майже однакові. Чому? Назвіть найважливіші з них.

• То що ж є добро

• Назвіть критерії оцінки доброї людини, продовжуючи речення («незакінчене речення»):

Добра людина — це людина, яка...

Зла людина — це людина, яка...

- Назвіть приклади літературних творів, які ви вивчали на уроках української та зарубіжної літератури, де тема добра і зла є основою.

Як вона вирішується?

- Чи можна стверджувати, що добро завжди перемагає зло? Доведіть свою думку, наведіть приклади.

III. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Розповідь про Є. Гуцала.

Оповідання «Лось», яке ви прочитали на сьогоднішній урок, написав український письменник, автор багатьох творів для дітей Є. Гуцало.

— Хто ж він такий?

Народився Євген Пилипович Гуцало 14 січня 1937 р. в с. Старому Животові

Оратівського району Вінницької області в родині сільських вчителів. Любов до книжки і художнього слова була в ньому все життя, починаючи з раннього дитинства. Свідомість зафіксувала (згадував пізніше Гуцало) враження від казки Михайла Коцюбинського про загадкового Хо та народних українських казок. Серед перших казок Євгена — Біблія.

Ще не вміючи читати, хлопець познайомився з цією книгою, що стала згодом для нього втіленням мудрості. У повісті «Співуча колиска з верболозу» або ж «Окупаційні фрески» письменник з гумором розповідає, як знайшов Біблію на печі в баби Ликори, і аж доки баба не схаменулась, пороз-

мальовував її хімічним олівцем, слинячи його в роті. Важко сказати, коли відбулась перша проба пера майбутнього письменника. Сам він жартуючи згадував: «Здається, я писав завжди». Промовистим з його творчої біографії є такий факт: якимось, ще в молодших класах, учні писали твір на вільну тему. Українську мову викладав батько Євгена. І коли він прочитав Євгенів твір, то на весь клас запитав: «Ти оце звідки

списав?» У Євгена був свій «робочий кабінет»: за хатою, в кушах бузку, він сам змайстрував неоковирного стола з грабових жердин, і спекотного подільського літа, сховавшись у затінку, писав там оповідання та вірші, заклеював написане в конверти й посилав у Київ. Згодом, ставши студентом Ніжинського педагогічного інституту, писав на лекціях, у гуртожитку, у старовинному (ще часів графа Безбородька) саду і теж надсилав до столиці, але відповіді були однозначно негативні. Однак творами Гуцала таки нарешті зацікавилися. Першим, хто поблагословив його на літературний шлях, був Леонід Первоманський. Згодом доля талановитого юнака зацікавила Миколу Руденка та Павла Загребельного. Саме Загребельний, тоді головний редактор «Літературної України», запросив Євгена на роботу в газету. Євген Гуцало залишив по собі багату духовну спадщину. Кожен твір його — неперебутня наука людяності, добра і краси. Письменник пішов з життя у розквіті творчих сил у липні 1995 року.

Багато Гуцалових оповідань у своїй основі мають своєрідний конфлікт: душевне та емоційне протистояння різних типів людської вдачі «поетичної» та «прозаїчної», морально чутливої і морально глухої, душевної черствості, тієї, що внутрішньою підвалиною має прагнення творити добро іншим, і замкненої на своїх егоїстичних інтересах.

2. Осмислення твору в процесі обміну враженнями за такими питаннями:

- Чим захопило вас це оповідання? Що найбільше вразило? Чому?
- Які почуття викликав твір, які роздуми виникли під його впливом?
- Які проблеми поставив автор і як їх розв'язував? Яка система образів твору?

3. Робота з текстом.

- В який момент ми розуміємо, що тривога лося не даремна і щось має статись?
- Чи боявся лось людей? Чому приносився до слідів на стежці?
- Зачитайте опис лося. З чого видно що автор милується його красою? В яку біду потрапив лісовий красень? Як він боровся за життя?
- Знайдіть у творі те місце, де ми вперше знайомились із хлопчиками.
- Як їх називає автор? Про яке ставлення автора до героїв можна сказати?
- Зачитайте епізод, де хлопці рятують лося, розкажіть, що вони при цьому пережили?
- У чому краса їхніх дій і почуттів?
- Випишіть з тексту слова для характеристики хлопців.

IV. Закріплення навчального матеріалу

- Хто з героїв уособлює добро, а хто зло?
- Чи перемогло зло в оповіданні «Лось»? Доведіть свою думку.

V. Домашнє завдання. Учні виконують на вибір.

I рівень. Розповісти про Є. Гуцала.

II рівень. Конкурс «Лінгвістичний»: підбери слова, які починаються на добро, зло.

Добро, Добро т а, Добро б у т, Добро д і й, Добро д і а т и, Добро с е р д я,
Добро д у ш н и й, Добро с о в і с н и й, Добро з и ч л и в и й, Добро ч и н н і с т ь,
Добро п о р я д н і с т ь, Добро п р и с т о й н и й

Зло, зло щ а с т я, зло р а д н и й, зло с т и в и й, зло ч и н н і с т ь.

III рівень. Намалювати ілюстрації до оповідання Є. Гуцала «Лось».

Урок української мови 5 клас

Тема: Групи слів за значенням (синоніми, антоніми, омоніми)

Мета: поглибити знання учнів щодо синонімів, антонімів, омонімів; удосконалити вміння п'ятикласників відрізняти омоніми від багатозначних слів, правильно вживати їх у

мовленні; навчити добирати синоніми, антоніми, омоніми до слів лексичної системи української мови; формувати загальнопізнавальні вміння аналізувати групи слів, порівнювати їх між собою і робити висновки; виробляти вміння використовувати антоніми для увиразнення, чіткого окреслення висловленої думки; вибирати з синонімічного ряду й використовувати зі стилістичною настановою найвідповідніше слово; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати любов до природи України.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань з елементами повторення.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Установчо-мотиваційний етап

Психологічна настанова щодо вивчення теми «Групи слів за значенням».

IV. Повідомлення теми, мети й завдань уроку.

VII. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок п'ятикласників

Робота над текстом

Прочитати текст уголос.

Мабуть, про жодне плодове дерево не складено стільки казок, легенд, переказів, як про яблуню... Дерево це по праву можна назвати патріархом нашого саду. Походить яблуня з Кавказу, Середньої Азії, Далекого Сходу. Тут ще й досі ростуть її дикі родичі...

Вирощують яблуні від Полярного кола до жарких субтропіків. Та все ж найкраще почувається вона в районах, де клімат помірний. У нас яблуневі сади розкинулися на величезні площі і займають майже три чверті усіх насаджень плодових дерев (З кн. С. Кургузова «Скарбниця Деметри»).

Дати відповіді на питання:

1) До якого стилю належить текст? Аргументуйте свою думку.

2) Знайти і назвати слова, ужиті в переносному значенні.

3) Чи є у тексті синоніми, омоніми, антоніми?

4) За якими ознаками ви їх знаходите?

VI. Сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу

Розповідь учителя про групи слів за значенням, сферою і метою їх використання (за таблицею).

VII. Усвідомлення набутих знань у процесі практичної роботи, удосконалення загальнопізнавальних і творчих умінь з теми

Прочитати вірші, з'ясувати, слова яких груп у них присутні.

Колодязний журавель

Журавлі летять у вирій

Ген за тридев'ять земель.

А один в селі лишився –

Синьоокий журавель.

Журавлі летять у вирій

В день холодний та ясний,

А один — в селі лишився,

Став колодязним.

(Ю. Рибчинський)

Ну й охочий брат мій Ігор

До усяких живих ігор.
Де яка у світі гра є,
Залюбки у неї грає.

(Г. Бойко)

У стоніжок

По сто

ніжок.

Всі сто

милися,

Всі стомилися.

(Г. Бойко)

Я візьму легенький прут,

Пожену гусят на Прут.

Хоч купатиму не в милі —

Стануть чисті всі та милі.

(С. Павленко)

Гей, стрільці, хапайте луки,

Та й біжіть бігом на луки!

Комарня там вельми сита —

Настріляйте зо три сита!

(С. Павленко)

Продовжити синонімічні ряди, звертаючись, якщо треба, до словника синонімів української мови. Увести синоніми у речення за темою «Прекрасні квіткові рослини» (робота в парах).

1) Посміхатися — насміхатися, глузувати, кепкувати, кпитися (розм.), зубоскалити (зневажати), скалитися, гикати (розм.).

2) Всюди — скрізь, кругом, повсюди, поспіль, геть (має підсилювальне значення).

3) Охоче — радо, залюбки, заохощи.

4) Багато — багацько, видимо-невидимо, пребагато, достолиха (розм.), чортзнаскільки (розм.), шмат (розм.), без ліку (має підсилювальне значення), незліченно.

5) Барвистий (насичений різними яскравими барвами) — барвний, кольористий (розм.), квітчастий, пишний, пишнobarвний, розцвічений.

6) Живлющий — животворний, живущий, життєдайний, живодайний, освіжний, оживляючий.

7) Жовтий — золотий, золотавий, золотистий, лимонний, цитриновий, бурштиновий, янтарний, янтареий.

8) Жоржина — горгонія, оргинія, оргонія (діалект.)

9) Зелений — смарагдовий, ізумрудний, малахітовий.

10) Квітник — зільник (діалект.), квіточник (діалект.), клумба, рабатка.

До поданих слів дібрати антоніми, утворити з ними словосполучення. Визначити в них головне й залежне слово.

Лягти —, далеко —, реальний —, пам'ятати —, білий —, говорити —, плакати —

Вгадай слова-пароніми

1. Письмове привітання (переважно ювілейне); місце проживання особи чи знаходження установи, а також відповідний напис на конверті або посилці.

2. Урядова особа, уповноважена для зносин з іншими державами; синоніми іменника

«дипломник» (студент, який готує дипломну роботу).

3. Синонім слів «товариство», «група», а також «об'єднання» (підприємців); синонім слова «заходи» (для здійснення завдання).

4. Синонім слова «грамотний»; антонім слова «усний»; (уживається, наприклад, у словосполученнях зі словами «мова», «стіл»); прикметник (того ж кореня), що вживається у словосполученнях з іменниками «приладдя» (для писання), а також «робота», «праця».

5. Те, що має відношення до тактики (зокрема ведення бою); той, хто володіє почуттям міри, синонім слів «правильний», «делікатний» (у поведінці, наприклад).

Творче конструювання (робота в парах)

На кожному парту роздаються фотографії з різними квітами: кульбаба, нагідки, соняшник декоративний, первоцвіт, лілея, троянда, пролісок, лаванда, фіалка, бузок, жасмин, хризантема, нарцис, незабудка, тюльпан. Описати квітку в художньому стилі, використовуючи різні художні засоби і групи слів.

Допоміжні слова: найніжніша, уособлюють, краса, замріяно-велична, віковична, довірлива, цариця квітів, рахманна днина, яскраво-білий, дивовижно гарний, видзвонюють, веселе створіння, душа сонцетканна.

Навчальне редагування

Відредагувати текст. Пояснити суть помилок.

«Цариця квітів» — троянда — має в українській мові, в її розмовах кілька назв: це і троянда, і роза, і рожа, і ружа. Рослина родом із Середньої Азії. Звідти ж, з Ірану, народилась і її назва. Квітку розводили й окультурювали ще греки Ірми, в них вона звалася родон (грецьке), роза (латинське). З латині слово пришкандибало в німецьку мову, а з німецької причалало в російську. В українську мову вживане на західних землях слово ружа прийшло через польську (ружа) і чеську (руже) теж з латинської. Слово це в українській мові прислужилося для називання двох квіток — троянди і мальви, яку звать ще й рожа. Слово троянда походить з грецької мови, де ця квітка звалася тріандафіло — «тридцятипелюсткова». По дорозі до нас пелюстки (філо) загубилися.

Дібрати і записати слова, потрібні за змістом речень

- 1) До числа ... квітів належать лілеї. 2) ... барвінок — символ дівочої честі, любові.
- 3) Орхідея має ... суцвіття. 4) Півонія розсипає оберемками ... пелюстковий жар.
- 5) Квіти наших садів — досить ... товариство.

Довідка: найніжніших, хрещатий, кудлате, іскристий, строкате.

VIII. Систематизація й узагальнення знань, умінь і навичок

Дати відповіді на питання.

1. Які різновиди мають омоніми?
2. Які слова називаються паронімами?
3. Про які основні три типи переносних значень сьогодні ви дізналися?
4. Чим відрізняються омоніми від багатозначних слів?

IX. Підсумок уроку

X. Домашнє завдання

1. Вивчити теоретичний матеріал п.34.
2. інд. Уявити, що ви продавець квіткового магазину. Вам необхідно привернути увагу громадян? Як ви це зробите? Використовуючи образні слова, скласти віршовану чи прозову рекламу будь-яких квітів (букету).

Виконати вправу 466.

Урок української літератури 5клас

Тема: Дарунок долі та вміння ним скористатися як основна думка казки. Поведінка братів - близнюків – різні життєві шляхи, взірці власного вибору. Прозова мова

Мета: навчати учнів переказувати фрагменти казки, звертаючи увагу на особливості авторської оповіді, простежити за текстом, як дарунки Долі персонажі використали в житті; розвивати вміння коментувати особливості вдачі братів, визначати тему та основну думку твору; формувати активну життєву позицію в учнів;

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Презентація учнівських ілюстрацій до казки.

II. Актуалізація опорних знань.

Бесіда за питаннями.

1. Чому в описаній автором країні люди раптом втратили волю?
2. Хто може визволити народ з неволі (за текстом даного твору)?
3. Назвіть чарівні речі, за допомогою яких можна визволити народ з неволі.
4. Чи зміг мудрий брат визволити свій народ?
5. Які казки вважають чарівними? Доведіть, що казка І.Липи «Близнята» - чарівна.

III. Оголошення теми й мотивація навчальної діяльності.

Ми часто запитуємо себе, навіщо живемо на землі. Замислитися над цим спонукає читачів і зміст казки І.Липи «Близнята», у якій підкреслена велика цінність людського життя, важливість активної життєвої позиції, вміння відстоювати її. На цьому уроці ви навчитеся вести дискусії, поглибите знання про особливості прозової мови.

IV. Сприймання та засвоєння навчального матеріалу.

Розповідь з елементами бесіди і дискусії.

1. Чому, на вашу думку, автор саме так назвав казку?
2. У тексті головними героями є два хлопці-близнюки, які зростали і виховувалися разом. Чи є щось спільне в їхній вдачі та поведінці? (За характером це різні діти. Перший змалечку був балакучим, веселим, допитливим. Його завжди можна було побачити серед людей, бо він не любив самотності. Другий був мовчазним, спокійним, замисленим. Любив цілими днями сидіти на березі моря, милуватися далекими горами, купати погляд у небесній блакиті).
3. У тексті немає опису зовнішності хлопців, але у вас уже склалася думка про них і в уяві вимальовувалися їх образи. Тож пофантазуємо і колективно складемо літературні портрети хлопців-близнюків.
4. Творча робота «Я-письменник». Самостійна робота
Опорні слова для опису зовнішності: обличчя – кругле, повне, ніжне, стомлене; волосся – русаве, каштанове, довге, пряме; очі – карі, темні, ясні, сумні, хитрі, спокійні; погляд – байдужий, веселий, задумливий, привітний; ніс – рівний, широкий, з горбинкою, постать – висока, низька, струнка,
5. Обговорення робіт.

У казці «Близнята» талановито поєднано фантазію і мудрість, що спонукає до філософських висновків про долю, призначення кожного на цій землі, вибір людиною своєї життєвої позиції. (Про це учні повинні міркувати вголос, проектуючи порушені у творі проблеми про сучасне життя, зіставляючи літературних героїв із собою). Дискусія.

Тема дискусії: «Що необхідно людині для щастя».

План проведення дискусії

Етапи дискусії та опорні слова

1. Позиція (Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору). Я вважаю, що...
2. Обґрунтування (доведіть вашу позицію). ...тому, що...
3. Приклади (назвіть факти, які підсилять вашу позицію). Наприклад...
4. Висновки (узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно знати). Таким чином, отже...

Учні пригадують народні та літературні казки, вивчені на попередніх уроках і визначають з допомогою вчителя, що написані вони не віршованою, а прозовою мовою (це мова, якою ми спілкуємося повсякденно. У прозових творах немає поділу на рядки, немає співзвучних закінчень рядків).

На наступному уроці ми опрацюватимемо казку В. Симоненка «Цар Плаксій і Лоскотон», написану віршованою мовою: текст розділений на рядки, є рими і ритм, тому віршований текст мелодійний, ритмічний.

Виразне читання прозових уривків.

Учні самостійно вибирають уривки з казки І.Липи «Близнята» і виразно вголос зачитують їх, використовуючи засоби виразного читання

V. Закріплення вивченого матеріалу

Дати відповідь на запитання №5, №6 рубрики «Вчимося робити висновки...» (ст.89 у підручнику).

VI. Підсумок

«Мікрофон»

-На кого з братів я хочу бути схожим і чому?

- Чому навчила мене казка?

VII. Пояснення домашнього завдання.

1.Написати лист нащадкам від імені братів-близнюків із казки І.Липи «Близнята».

2.Намалювати, як ви уявляєте Долю.

Урок української літератури 7 клас

Тема: Григор Тютюнник «Климко». Воєнне дитинство в повісті.

Мета: продовжити опрацювати ідейний зміст твору Г.Тютюнника «Климко», зосереджуючи увагу на II розділі повісті; дослідити, як у творі відображено воєнне дитинство; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, увагу, пам'ять, вміння грамотно висловлювати власну думку; навички аналізу епічного твору; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати важливі гуманні якості людщини — чуйність, доброту, турботу про ближнього, здатність співпереживати.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет Г. Тютюнника, текст твору, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки)

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Розгадування кросворду «Сторінками життєвого і творчого шляху Г. Тютюнника»

По горизонталі: 1. Назва села, де народився Г. Тютюнник. (Шилівка)

2. Професія батька письменника. (Тесля) 3. Після ув'язнення батька Г. Тютюнник живе у його брата на... (Донеччині) . 4. Тітка, яка запропонувала у неї жити Климку після того, як він залишився самотнім. (Мотя) 5. Місце, де жили Климко і дядько Кирило. (Барак) 6. Як називали Славку? (Гармоністом)

1.

2.

3.

4.

5.

6.

По вертикалі: Назва повісті автобіографічної трилогії. («Климко»)

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Основний зміст уроку

Я люблю стареньких і малих – і тих, і тих за
мудрість і доброту

Григор Тютюнник

1. Воєнне дитинство в повісті

1.1. Розповідь учителя.

Читаючи твір Г. Тютюнника «Климко», кожний із вас, я сподіваюсь, замислився над тим, як складно жилося дітям під час подій Другої світової війни.

Багато дітей залишилося без батьків, без приміщень для житла. Тому діти вимушені були шукати собі місце мешкання, їжу, одяг.

Війна принесла як українцям, так й іншим поневоленим Німеччиною народам — хворобу, знущання, голод, смерть.

Скільки дітей було вивезено до Німеччини! Діти працювали за верстатами поруч із дорослими, не знаючи сну й відпочинку.

Саме Климко — це хлопець, який жив у той страшний для країни час.

1.2. Бесіда за питаннями.

- Яким, на ваш погляд, було дитинство Климка? Свою думку вмотивуйте.

- Через що він залишився самотнім?

- У яких умовах жили такі діти, як Климко, під час війни?

- Що змусило хлопця вирушити у подорож?

- Чи була вона небезпечною? Чому?

- Чи співчуває письменник своєму герою? Про що це свідчить?

- Чому Климко не втрачав впевненості, цілеспрямованості, жаги до життя, зважаючи на складність і небезпечність того часу.

- Чи розповідали вам дідусь, бабуса, батьки про страшні часи воєнного лихоліття? Що саме?

- Назвіть відомі вам твори художньої літератури про життя дітей під час Великої

Вітчизняної війни.

- Який з творів вас найбільше схилював? Чому?

- Як українці вшановують пам'ять тих, хто загинув на війні заради мирного життя на землі?

2. Опрацювання змісту II розділу повісті

2.1. Переказ найбільш вражаючого епізоду з розділу повісті з відповідною аргументацією.

2.2. Тема: зображення нелегкого шляху Климка до великого міста.

2.3. Ідея: уславлення сили волі, мужності, завзятості, впевненості, працьовитості (на прикладі подорожі Климка).

2.4. Основна думка: тільки сильна духом людина може подолати будь-які труднощі, перешкоди.

2.5. Композиція.

Експозиція: знайомство з дідом Бочонком.

Зав'язка: червиві сухарі, пошуки їжі.

Кульмінація: хвороба Климкових ніг, самолікування.

Розв'язка: хлопець побачив велике місто у долині.

2.6. Сюжет.

Климко після смерті дядька Кирила не залишився жити у тітки Моті і вирушив до великого міста. Дід Бочонок, він же аптекар, полюбляв ходити по базару і рекомендувати торговцям ліки. Він дав Климку білі сухарі, які потім виявилися червивими. Хлопець, щоб не зголодніти, вимушений був шукати їжу. Йому пощастило: накопав п'ятдесят сім картоплин. Тяжким випробуванням для Климка була хвороба ніг, які він самотужки вилікував. Під час перепочинку подорожуючий помилювався горобцями-бешкетниками, красою осінньої природи. Незабаром можна було побачити велике місто у долині.

2.7. Бесіда за питаннями.

1. Ким був дід Бочонок? Як до нього ставилися люди?

2. Чим дід допоміг Климку? Як це характеризує Бочонка?

3. Чому Климко любив ходити хвостиком по базару за дідом Бочонком?

4. Через що Климко майже не скористався допомогою Бочонка під час подорожі?

5. Яким чином хлопець продовжив подорож, хоча у нього і боліли ноги?

6. Як Климко здобув картоплинню?

7. Застосовуючи текст твору, опишіть красу осінньої пори?

8. Чим нове містечко нагадувало Климку те, де він жив з дядьком Кирилом?

9. Яке задоволення отримав герой під час перепочинку під яблунею?

V. Закріплення опрацьованого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

1. Яких істот бачив хлопець під час подорожі?

а) Земляних жаб; б) ящірок; в) безліч метеликів.

2. Дід Бочонок, дядьків Кирилів товариш, дав Климкові в дорогу:

а) картоплі і луку; б) шість великих сухарів з білого хліба;
в) шматок сала і часник.

3. Діда називали Бочонком, через його:

а) зовнішність; б) постійне бажання багато поїсти;
в) манеру вимовляти слова і бубоніти.

4. Яке лихо сталося з Климком під час подорожі?
а) Заболіли ноги; б) загубив гроші; в) порвалося взуття.
5. До обіду хлопець накопав великих, менших і зовсім дрібних картоплин у кількості:
а) п'ятдесяти семи; б) сімнадцяти; в) двадцяти трьох.
6. Коли Климко присів перепочити біля якогось двору містечка, його увагу привернули:
а) горобці, що вчинили бешкет; б) хлопці, які плескалися в річці;
в) човни на узбережжі озера.
7. Де вирішив перепочити хлопець, коли ввечорі побачив велике місто?
а) В копичці сіна; б) у дуплі старого дуба; в) у старому човні.
8. Коли Климко біг до школи, він частенько:
а) купував солодощі;
б) звертав у базарні ряди, щоб походити за Бочонком;
в) любив послухати гру і спів старого бандуриста.
9. Через що Климко не став їсти сухарі, які дав йому Бочонок?
а) Бо в них були черви; б) вони були вкриті цвіллю;
в) через їх неприємний смак.
10. Якої пори року здійснював подорож хлопець?
а) Восени; б) влітку; в) взимку.
11. «Сивий, вусатий... в широких смугастих штанцях, у довгій, ледь не до колін, синій косоворотці» — так Г. Тютюнник описав зовнішність:
а) старого Кіндратовича; б) діда Бочонка;
в) торговця базару.
12. Якого кольору на ногах у Бочонка були величезні черевики?
а) Чорного; б) жовтого; в) білі.

2. Робота на картках

Картка № 1

1. Чому, на вашу думку, Климко не виявив бажання залишитися жити з тіткою Мотею після загибелі дядька Кирила і вирушив у подорож? Відповідь вмотивуйте.
2. Доведіть, що Климко здатен долати труднощі, віднайти шляхи для їх вирішення. Відповідаючи, посилайтеся на зміст твору.
3. Краплі якого короля дід Бочонок-аптекарь обіцяв приготувати хворому торговцю:
а) англійського; б) датського; в) шотландського.

Картка № 2

1. Дослідіть, які риси характеру виявилися у Климка, коли він подорожував до великого міста. Свої спостереження обґрунтуйте, наводячи приклади з твору. Висловіть власне ставлення щодо рис характеру, поведінки діда Бочонка? Чи можна вважати допомогу діда Климку щирою? Відповідь вмотивуйте.
3. Який художній засіб використано Г. Тютюнником у фразі: «А вгорі над струмком дрімала... тиша осені»?
а) Метафору; б) епітет; в) алегорію.

Картка № 3

1. Дослідіть, як у творі перемежуються описи краси природи і тих страждань, яких зазнав і відчув хлопець-подорожувачий. Свої спостереження узагальніть.
2. З чим пов'язано те, що Климко раз по раз згадував поселення, де він жив з дядьком Кирилом? Як ви ставитеся до рідного вам міста, селища, села. Власні міркування, обґрунтовуючи, вмотивуйте.

3. Цілими днями, навіть у неділю, дід Бочонок просиджував:

а) на базарі; б) в аптеці; в) на залізничній станції.

V. Підсумок уроку

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VII. Домашнє завдання

Опрацювати зміст III розділу повісті; підготувати малюнки на тему «Мій улюблений епізод з твору «Климко» Г. Тютюнника», вміти його прокоментувати.

Урок української літератури 7 клас

Тема: Богдан Лепкий. Казка для дітей «Мишка»

Мета: на прикладі казки «Мишка» навчити учнів розуміти загальнолюдські цінності, висловлювати своє ставлення до прочитаного, розкрити трагізм і комізм ситуації, з'ясувати головну думку та проблематику твору; розвивати уяву, образне й критичне мислення, навички аналізу художнього тексту, вміння доводити власну думку; виховувати в учнів розуміння істинних цінностей життя, любов, милосердя, толерантність, доброту, прагнення допомагати іншим, турбуватися про людей.

Тип: урок проблемного пошуку.

Обладнання: портрет письменника, текст твору, малюнок дерева, «листки» із біографічними даними письменника, мікрофон, мультимедійний проектор, паперові долоні, чистий ватман, картки із завданнями для роботи в групах і парах, аркуші із запитаннями для рефлексії.

Зроби добро людині і забудь.

Воно тобі сторицею віддасться.

Бо це єдина й непохибна путь

І до твого, і до чийогось щастя.

О.Підсуха

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності.

1. Слово вчителя (переказ притчі В.Сухомлинського)

Старий Майстер побудував кам'яний будинок. Став та дивується зі сторони. «Завтра в цьому будинку поселяться люди», – думав із гордістю Майстер. А в цей час біля будинку грався семирічний Хлопчик. Вік скочив на щойно цементований поріг і залишив на ньому слід своєю маленькою ніжкою.

– Навіщо ти зіпсував мою роботу? – з докором запитав Майстер.

Минуло багато років. Хлопчик став дорослим чоловіком. Життя його склалося так, що він часто переїжджав із міста в місто, ніде довго не затримувався, ні до чого не прив'язувався – ні руками, ні душею. Прийшла старість. Згадав Літній Чоловік своє рідне село на березі Дніпра. Захотілося йому відвідати свою Батьківщину.

Приїхав Чоловік на рідну землю. Зустрічається з людьми, називає своє прізвище, але всі тільки плечима знизують – ніхто не пам'ятає цього чоловіка.

Зустрівся по дорозі старенький дідусь та й запитує:

- Щось, можливо, ти залишив після себе? Чи є в тебе син чи донька?

- Ні, не маю я ні сина, ні доньки, — відповів Літній Чоловік.

- Можливо, ти посадив у нашому селі сад чи бодай деревце?

- Ні, не посадив я саду...

- Можливо, ти поле засіяв?

- Ні, не працював я у полі...
- А, можливо, ти вірші пишеш, пісні складаєш?
- Ні, і цього я не вмію...
- Тоді хто ти такий? Що робив ти все своє життя? – з подивом запитав дідусь.

Нічого не зміг відповісти Літній Чоловік. І раптом він згадав ту мить, коли залишив свій слід на порозі одного будинку. Підійшов Чоловік до нього. Стоїть будинок, ніби вчора збудований, а на порозі – закам'янілий слідок його дитячої ніжки. «Ось і все, що залишиться після мене на землі, – з гіркотою подумав Літній Чоловік. – Але цього так мало! Не так потрібно було прожити своє життя...»

2. Проблемні питання:

- У чому полягає призначення Людини?
- Для чого вона живе?
- Який слід має залишити на Землі?

3. «Мозкова атака».

Учні по черзі одним реченням дають відповіді на питання «Як потрібно прожити життя, щоб залишити після себе слід?». Відповіді учнів не коментуються і не оцінюються.

II. Перевірка домашнього завдання

Опрацювання життєвого шляху письменника.

Рано чи пізно кожна людина, як наш герой із притчі, замислюється над тим, для чого вона живе, навіщо існує, який слід має залишити після себе на Землі. У чому полягало призначення Б.Лепкого?

Найважливіші етапи біографії письменника, яку сам автор називав «Казка мого життя», оформляється у вигляді «біографічного» дерева. До намальованого стовбура кріпляться листки, на яких записані основні віхи життя Б.Лепкого. Учні читають їх та коментують.

III. Оголошення теми та мети уроку

IV. Засвоєння нових знань, умінь і навичок

1. Слово вчителя.

В усі часи людина повинна розуміти свою життєву мету і йти до неї, поважаючи оточуючих, не залишаючи за собою руїни. Проте досить часто трапляється так, що багато хто, надаючи перевагу матеріальним благам, накопиченню багатства, забувають про духовні цінності, загальнолюдські закони любові, милосердя, терпимості, взаємодопомоги. Гордіня, жадібність, байдужість переповнює їхні душі, і вони перестають помічати навколо себе інших.

Не віджени колючим словом

Того, хто руку подає, —

Так можна навіть випадково

І щастя втратити своє.

Яким же цінностям надають перевагу герої твору «Мишка», чи правильно вони розуміють своє призначення на Землі?

2. «Мікрофон».

Учні демонструють підготовлений ними вдома «Моральний кодекс людини» (прислів'я, приказки, афоризми, вислови про добро, зло, повагу, терпимість, любов та оформляють їх у вигляді сувої та слайд-шоу).

- Не роби іншому того, чого не бажаєш собі.
- Робиш добро – не кайся, робиш зло – зла і сподівайся.

- Байдужість – це параліч душі, передчасна смерть (А.Чехов)
- Якщо ти байдужий до страждань інших, ти не заслуговуєш на звання людини.
- Нетерпимі часто платять дорого за те, що терплячим дістається безкоштовно.
- Зроби добро і кинь його у море.

3. Метод «незакінчене речення»

Учитель зачитує початок певного епізоду твору, а учень продовжує переказувати, діти зачитують у ролях.

- Бігла (мишка) на поле. Там стрічалася зі своїми сестрами із міста...
- Раз якось вертає наша мишка і чує в хаті чужим духом пахне...
- І в маленькій мишачій голові зародилася велика ідея...

4. Бесіда за змістом твору за допомогою інтерактивного прийому «Ти – мені, я – тобі». Учні ставлять один - одному запитання за змістом казки, розпочинає вчитель.

- У який час відбуваються події у творі Б.Лепкого? Як жили люди у воєнний час у місті?
- Складіть асоціативний малюнок слову «війна».
- Про яке життя господаря розповіла мишка своїм сестрам із міста?
- Як господар ставиться до власного збагачення під час війни?
- З яким проханням звернулася бідна жінка до багатіїв?
- Як зреагувала господиня на прохання жебрачки?
- Як мишка вирішила помститися своїм господарям за їх жорстокість?
- Чим був здивований господар, коли одного разу вирішив узяти гроші з ящика?

5. Робота в групах. Клас ділиться на 3 групи. Кожна отримує картки із запитаннями, обговорюють їх, визначають проблеми, а потім оголошують їх перед класом.

Картка 1. (Проблеми: родинні стосунки, життєві потреби і жадібність, бажання наживи).

1) Чому Б. Лепкий називає людей цікавими створіннями? Висловіть власну думку щодо цього, наводячи переконливі приклади з твору та власного життя.

2) Як письменник ставиться до господаря і його дружини? Які стосунки панують у їхній сім'ї? Чи є у творі згадка про дітей?

3) Скласти сенкан із ключовими поняттями «господар», «господиня».

У народі кажуть: «Бездітна родина – обірвана стежина, а там, де в хижі дитя, – там і життя».

Картка 2.(Проблеми: істинні й фальшиві цінності, виховання дітей)

1) Як жилося мишці у господарів? Чому вона вирішила покинути дім?

2) Хто викликав більше симпатій у казці: люди чи тварини? Чому, на вашу думку, автор наділив найбільшою мудрістю саме маленьку сіру істоту?

3) Складіть інформаційне гроно до образу мишки у вигляді «відкритих долоньок» (учні отримують вирізані з паперу долоньки, на яких записують риси характеру тваринки).

- Любляча мати
- Доброта
- Нетерпимість до брехні, кривди.
- Співчуття
- Милосердя

Картка 3. (Проблема: гріхи і покарання за них)

1) Чи співчуваєте ви господарям, коли дізнаєтесь про знищення мишкою їхніх грошей? У чому полягає комічність обставин?

2) Знайдіть засоби сатиричної характеристики персонажів; розкрийте позицію автора.

3) Які заповіді, на вашу думку, порушили герої твору?

6. Метод «ПРЕС». Твір «Мишка» – казка, тому що ...

Наприклад, ... отже, ...

V. Закріплення й узагальнення вивченого

1. Складання «Шкали цінностей».

Учні визначають, які цінності, потреби були найголовнішими у житті господарів та мишки, обґрунтовують їхню значимість та складають шкалу. Наприклад: Щирість, прощення, терпимість, милосердя, любов.

2. «Захист ідей». Робота проводиться у парах. Учні пропонуються питання. Вони їх обговорюють 2-3 хвилини, а потім дають відповідь.

1. Для чого, на ваш погляд, Б. Лепкий називає свій твір казкою для дітей малих і великих? Відповідь обґрунтуйте.

2. Враховуючи, що це казка, дослідіть, чи перемагає добро зло у творі Б. Лепкого «Мишка...». Наведіть переконливі аргументи.

3. Чи засуджуєте ви прагнення людини до матеріального збагачення? Якщо ні, то чому не схвалюєте поведінку господаря і господині?

4. Знайдіть у казці «Мишка» фразу, яка, на вашу думку, передає основну думку?

5. У яких творах, що вивчалися на уроках української чи зарубіжної літератури, порушуються такі самі проблеми?

VI. Рефлексія

1. «Клубок думок». Учні пропонуються аркуші із запитаннями, на які вони коротко відповідають, а потім зачитують вголос.

- Поясніть значення вислову «Жити – означає не тільки задовольняти матеріальні запити організму, головне – розуміти свою людську необхідність» (Жуль Верн).
- Чого мене навчає казка Б.Лепкого «Мишка»?
- У чому полягає призначення Людини?
- Від чого залежить мій життєвий вибір?
- Що я зрозумів сьогодні про себе?

2. Виведення правил життя

Разом з учителем учні формулюють правила гідного і достойного життя та записують їх на ватмані. Наприклад:

- Сприймати себе і навколишніх такими, як вони є. Поважати усіх.
- Думати не тільки про себе, але й про те, як іншим поруч з тобою.
- В усіх і всьому шукати лише гарне.
- Вірно дружити, вибирати гідних друзів.
- Розвивати почуття добра і зла.
- Нести відповідальність за всіх і все.

VII. Підсумок уроку.

Життя кожного – це дорога, якою йому призначено пройти. І якою буде ця дорога, залежить від самої людини... Хтось для себе обирає шлях накопичення грошей, коштовних речей, перетворюючись у жадібних, байдужих, духовно спустошених істот. А хтось збагачує свій внутрішній світ, плекаючи у душі такі найсвятіші людські почуття, як любов, терпимість, милосердя, чуйність.

Прослухайте ще одну притчу «Насіння та плоди».

Одному юнакові наснилося, що він увійшов до великої крамниці, за прилавком якої стояв ангел.

- Що ви продаєте? – спитав юнак.

- Все, що бажаєте, – чемно відповів ангел.

Юнак почав перераховувати:

- Я хотів би покласти край усім війнам, хотів би справедливості для скривджених, терпимості та щедрості до чужинців, любові в родинях, праці для безробітних... і...

Ангел перервав його:

- Вибачте, пане, ви мене не зрозуміли. Ми не продаємо плодів, а тільки насіння...

У царя Соломона була така каблучка, на якій було вирізьблено «Усе минає».

Пам'ятайте це. І радість невічна, і гроші невічні. Робіть добро. Умійте прощати і допомагати тим, хто цього потребує.

Зроби добро людині і забудь.

Воно тобі сторицею віддасться.

Бо це єдина й непохибна путь

І до твого, і до чийогось щастя.

VIII. Домашнє завдання. Написати твір на тему «Життя – це мить, зумій його прожити» або висловити власне міркування, уявивши, що господарі все-таки дали жінці молока.

Як би ви закінчили твір?

Урок української літератури 7 клас

Тема: Художні засоби та особливості мови повісті. Роль діалектизмів у творі. Значення повісті. Теорія літератури: історична повість, сюжет.

Мета: розглянути особливості мови повісті, з'ясувати ідейно-художню роль діалектизмів, історизмів та архаїзмів; з'ясувати поняття історична повість і сюжет; виробляти вміння і навички правильно визначати елементи сюжету в художньому творі; розвивати вміння і навички роботи з текстом, визначати художні засоби, грамотно висловлювати власні думки, робити відповідні висновки; формувати критичне мислення, кругозір, активну життєву позицію; виховувати почуття обов'язку, відданості своєму народові, справі, повагу до історичного минулого.

Тип уроку: формування та вдосконалення вмінь і навичок.

Обладнання: портрет І.Франка, окреме видання повісті "Захар Беркут", світлини карпатських пейзажів, карта України, малюнки учнів.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів у формі літературного диктанту за повістю І.Франка «Захар Беркут». Завдання. За поданими висловленнями, які містять певну життєву позицію, вкажіть героя твору.

1. «Вибору немає. Берімо поміч, де її знайдемо. (Тугар Вовк).

2. «Я не піду далше! Я не стану зрадницею свого краю! Я покину батька, коли не зможу відвести його від його проклятого наміру» (Мирослава).

3 «Великої сили великого Чінгісхана ми не лякаємось. Вона може нас зробити трупами, але не зробить нас рабами» . (Максим).

4. «А коли гинути, то гиньмо як мужі, з оружжям у руках».(Максим).

5. «Сонце, я поклоняюсь тобі, як діди наші тобі поклонялись, і молюсь до тебе всім серцем: дай нам побідити!» . (Захар Беркут).

6. «Доля звичайно тих найвище підносить, кого думає найнижче зіпхнути» . (Максим).

7. «До остаточної краплі крові повинна боронити громада своєї свободи, свого святого ладу!» . (Захар Беркут).

8. «Не гордуй бідними, не гордуй низькими, не гордуй робучими, ... бо хто ще знає, до

котрої хто криниці прийде воду пити!» . (Максим).

9. «Усі ми – власність князя, зі всім, що маємо, з худобою й землею. Князь один вільний, а ми його невольники. Його ласка – то наша воля. Він може зробити з нами, що хоче». (Тугар Вовк).

10. «Щоб з'єднати в одних руках силу народу, треба ослабити силу народу. Щоб одному надати велику владу над народом, треба кожній громаді відібрати її свободу, треба розбити громадські зв'язки, обеззброїти громадські руки» (Захар Беркут).

11. «Хоч і в путах, я все буду вольний чоловік» . (Максим).

12. «Життя в неволі нічого не варте, ... краще смерть!» . (Максим).

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

IV. Основний зміст роботи.

1. Перевірка домашнього завдання. Обговорення змісту таблиць.

2. Робота в групах.

I група 1. З'ясуйте значення поданих історизмів.

Боярин, дружина, дружинник, хлоп, хоругва, сагайдак, лучник, смерд, дідицтво, край Арпадів.

2. Розкрийте значення образу-символу. Ланцюг.

II група 1. До поданих архаїзмів доберіть сучасні відповідники. Уста, рамена, побідитель, оружжя, остатній, огнище, топор, сажень, самостайний, се.

2. Розкрийте значення образу-символу. Сторож.

III група 1. До поданих діалектизмів доберіть слова літературної мови.

Видіти, будущина, каждый, стрій, вітець, кітловина, пильнувати, бовдур, трафити, пильнувати.

2. Розкрийте значення образу-символу. Копне знамено.

3. Дати відповідь на питання.

Яка ж роль діалектизмів і застарілих слів (історизмів та архаїзмів) у творі?

Орієнтовні відповіді учнів.

- Уживання діалектизмів у художньому творі дає можливість правдивіше, конкретніше, яскравіше змалювати своєрідність побуту й умов життя людей певної місцевості, точніше відтворити особливості мови персонажів, зображуваної місцевості. У вивченому художньому творі автором відтворено особливість мовлення жителів Прикарпаття.

- Уживання застарілих слів (архаїзмів) у художньому творі дає можливість точніше і правдивіше зобразити життя народу в минулу епоху, підкреслити особливість мови персонажів минувшини; історизми надають текстові урочистості, піднесеності при зображенні величних і важливих подій – захист рідної землі від монгольських завойовників.

4. Пошукова робота в групах.

Визначити художні засоби в поданих уривках.

I група.

«Небо жевріло кровавим відблиском. Немов з пекла, неслися з долини дивні голоси ... а геть-геть далеко роздираючі серце зойки мордованих старців, жінок і дітей, в'язаних і ведених у неволю мужчин, рик скотини і хрускіт будинків, що перепалені валилися додолу, а по тім величезні водопади іскор, мов рої золотистих комах, збивалися під небо... Люди, мов мурашки, снували поміж шатрами і громадилися коло огнищ.

Мирослава стала на той вид мов остовпіла, не можучи відірвати від нього очей. Навіть

старий, понурий боярин не міг рушитися з місця, потопаючи очима в тім лячнім кровавім морі...»

II група

«Вечоріло. Густі смереки лягли на Підгір'я. Лісисті тухольські гори задимилися, мов незлічимі вулкани, готовлячись вибухнути. Стрий шумів по кам'яних бродах і пінився по закрутинах. Небо покривалось зорями. Але й на землі, на широкій надстрийській рівнині, почали розблискуватись якісь світила, зразу де-де, рідко, мов несміло, далі чимраз густіше, сильніше, - поки врешті ціла рівнина, як далеко око засягне, не покрилася ними, не розжевілася кровавим обличком. Мов море, порушене легким вітром, так меркотів той облич над долиною, то живіше палахкотячи, то мов розпливаючись у темніючим просторі. Се палали нічні огнища в таборі монголів» .

III група

«Разом зі всіх боків запалала Тухля, прориваючи огненними язиками грубу пітьму, що залягла над нею. Дим бовдурами покотився низом і вкрив долину. Стріхи тріщали, злизувані кривавим полум'ям. Із стріх бухав огонь угору, немов то присідав, то підскакував, хочаби досягнути до неба. Часом знов від подуву вітру полум'я стелилося плазом, золотилося іскрами, меркотіло, хвилювало, мов огнене озеро. ...дерев горіли, мов свічки, високо в повітря викидуючи огнисте, горюче листя, мов рої золотих мотилів. Ціла тухольська долина виглядала тепер, мов пекло, залите огнем; з диким вереском гуляли й бігали серед пожежі монголи, викидаючи в огонь усе, що тільки попадалось їм під руки».

V. Сприймання й засвоєння учнями нового матеріалу.

1. Теорія літератури: історична повість, сюжет, елементи сюжету.

Робота з підручником. Опрацювання статті «Ваш літературознавчий словник»

2. Довести тезу: твір І.Франка «Захар Беркут» - зразок історичної повісті.

(Інтерактивна технологія «Мозковий штурм»).

2. Повість побудована на історичному матеріалі: в основі сюжету розповідь про загибель монгольського війська в Карпатах 1241 року.

3. У творі наявні:

імена історичних постатей – онуків Чингісхана: Пета, Бурунда, Кайдан; князь Данило; давні географічні назви: Арпадський край (Угорщина), Червона Русь (історична назва Галичини), Волощина (історична назва румунського середньовічного князівства), бессарабські степи (Молдова), річка Калка (Кальчик), Пліснесько (с.Підгірці, Львівської області);

описи стародавніх звичаїв, обрядів: підготовка до віче, молитва-звернення Захара Беркута до Сонця, Сторожа.

4. Уживання історизмів та архаїзмів.

V. Підсумок уроку.

Слово вчителя.

Отже, наше знайомство з історичною повістю Івана Франка «Захар Беркут» практично завершилось. Іще кілька запитань і завдань – і ви попрощаєтесь із красунею Мирославою і відважним Максимом, сміливими і відчайдушними тухольцями і зловісними привидами нашого минулого – загарбниками і зрадниками.

Захар Беркут, прощаючись з тухольцями, говорить їм останнє своє слово – взолоте слово Захара Беркута, якому закликає у «дні відродження народного» згадати «про давнє життя і давні порядки», що «як жива іскра» житимуть серед «грядущих злиднів» і

«не погаснуть в попелі», бо «прийде пора, іскра розгориться новим огнем!» І прийшла ця пора майже 18 років тому, коли Україна здобула свою незалежність і державність, а нині намагається утвердити себе як демократична європейська держава, та тільки чи згадали ми про «давнє життя і давні порядки...» А ми, учні 7 класу, залишимо послання персонажам повісті у формі сенканів, в яких висловимо своє ставлення до героїв твору. Учні працюють над складанням сенканів:

Захар Беркут.

Мудрий, розсудливий.

Сильний духом.

Радив , боровся.

Вірив у перемогу.

Захисник, патріот рідної землі.

2 група. Максим.

Хоробрий, мужній.

Кмітливий, розумний.

Любить, хвилюється.

Не буде жити в неволі.

Справжній воїн.

3 група. Тугар Вовк.

Хитрий., несправедливий.

Пихатий, жорстокий.

Зраджує, воює.

Стає на бік ворога.

Батько. Мріє про щастя дочки.

Інтерактивна гра «Дерево рішень»

Учні на аркушах дають відповіді на поставлені запитання.

1 група. - Повість «Захар Беркут» викликає у вас

2 група. - Які риси характеру хотіли б виховати у себе?

3група. - Чому тухольці перемогли ворогів.

Висновок

- У чому ж сила народу ? (У єдності , дружбі, патріотизмі).

VII. Домашнє завдання.

Записати до літературознавчого словника визначення таких термінів:

історична повість, сюжет; елементи сюжету: експозиція, зав'язка, розвиток дії,

кульмінація, розв'язка; діалектизми, застарілі слова, символ.

Індивідуально: Підготувати зв'язну розповідь «Прославлення мужності й стійкості тухольської громади, яка захищала свою волю і незалежність».

2.3. Використані джерела

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: Методичний посібник. / Авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – 2007.
2. Інформаційно-методичний журнал „Школа2, № 6, червень 2006.
3. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів // Відкритий урок. – 2002. - №5-6.
4. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтеракт. технологій навчання: Метод, посіб. / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. - К.: АП.Н.
5. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. К, 2000.
6. Освітні технології. / За ред. О.М.Пехоти. – К. – 2002.
7. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. - К.: А.С.К., 2004.
8. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы // Инновации в образовании. – 2001. - №5.
9. Фасоля А.М. Особистісно-зорієнтоване навчання: дидактичний аспект // Українська мова і література. – 2003. - №48.
10. Фасоля А.М. Урок в умовах особистісно-зорієнтованого навчання // Українська мова і література. – 2003. - №46.
11. http://uchitelska.at.ua/publ/serednja_shkola/ukrajinska_mova_8_klas/urok_17_oznachennja_uzgodzhene_j_neuzgodzhene/7-1-0-55
12. http://notatka.com.ua/publ/konspekti_urokiv_ukrajinskoji_movi_8_klas/urok_21_oznachennja_uzgodzhene_j_neuzgodzhene/42-1-0-906
13. <http://edufuture.biz/index.php?title>

3. Висновки

Інтерактивне навчання – це насамперед діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня. До основних характеристик інтерактивну відноситься спеціальна форма організації пізнавальної діяльності. Вона передбачає конкретні завдання. Одне з них - створення комфортних умов навчання, за яких кожний учасник процесу відчуває себе інтелектуально спроможним. Це робить продуктивним і сам процес навчання. Спілкуватись з учнем чи ученицею як із партнерами, не опускається, а піднятися до рівня дитини – мета інтерактивних технологій навчання.

Інтерактивні технології найбільше відповідають особистісно зорієнтованому підходу

до навчання. У процесі застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовується рольові ігри. Тому інтерактивні технології найбільше сприяють формуванню в учнів умінь і навичок, виробленню особистих цінностей, створюють атмосферу співробітництва, творчої взаємодії у навчанні.

Інтерактивні технології дають можливість забезпечити глибину вивчення змісту. Учні освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінку). Значно підвищується роль особистості педагога, який більше розкривається перед учнями, виступає як лідер, організатор.

Використання інтерактивних технологій – не самоціль. Це лише засіб для досягнення такої атмосфери в групі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, дає можливість дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх учнів. Головними в процесі навчання є зв'язки між учнями, їхня взаємодія та співпраця. Результати досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе відповідальність за результати навчання.

Особливістю інтерактивного навчання є підготовка молодшої людини до життя і громадянської активності в громадянському суспільстві і демократичній правовій державі. Це вимагає активізації навчальних можливостей учня замість переказування абстрактної інформації, відірваної від життя і суспільного досвіду. Уроки також повинні надати учням основні пізнавальні та громадянські вміння, а також навички і зразки поведінки.